

Biblioteka
Prozna putovanja

Urednik
Vesna Odanović Kapuran

Naslov originala
Jean-Claude Mourlevat
Le Combat d'hiver

© Gallimard Jeunesse
© za srpski jezik ODISEJA

This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Culture

Žan-Klod Murleva

Kraj zime

S francuskog prevela
Snežana Spasojević

ODISEJA
Beograd, 2013

*U sećanje na Ronija,
Mog druga iz internata,
J-K. M.*

I deo
Milenin glas

*Ima nešto u ljudskom glasu što se preliva iz same duše,
a našu dotiče tamo gde je najdublja.*

Dženet Bejker,
britanski mecosopran,
o glasu Ketlin Ferijer

1. U internatu

Na znak nadzornice, devojčica iz prvog reda je ustala i otišla da pritisne metalni prekidač. Tri gole sijalice osvetlile su učionicu belom svetlošću. Odavno je bilo toliko mračno da je jedva moglo da se čita, ali pravilo je bilo strogo: u oktobru se svetlo pali u osamnaest časova, ni minut ranije. Elen je malo sačekala pre nego što je donela konačnu odluku. Mislila je da će svetlost odagnati bol koji oseća od jutra i koji joj se sada peo do grla, taj grumen koji je pritiska i kome je dobro znala ime: tuga. Pošto ovo nije bilo prvi put, znala je da sa tim ne može sama da se bori i da će čekanje samo pogoršati stvari.

Zbog toga će posetiti svoju utešiteljku, iako je tek oktobar i još je rano za posete. Iscepala je list iz vežbanke i napisala: *Želim da posetim svoju utešiteljku. Hoćeš li da ideš sa mnom?* Smatrala je da ne treba da se potpiše. Ona koja bude pročitala ove reči, prepoznala bi njen rukopis među

hiljadu. Presavila je papir na osam delova i napisala ime i adresu primaoca: *Milena, treća klupa do prozora.*

Proturila je poruku ispred nosa Veri Plazil, koja je sedela do nje i spavala otvorenih očiju nad knjigom iz biologije. Pisamce je neopaženo prelazilo iz ruke u ruku. Išlo je redom u kojem je sedela Elen, sve do četvrte klupe, zatim je neopaženo letelo ka središnjem redu, stiglo do reda pored prozora i nastavilo ka drugom kraju učionice, do Milene. Sve je to trajalo manje od minuta. To je bilo opšte-prihvaćeno pravilo: poruka je morala da se prenosi brzo i slobodno i da uvek stigne do onoga kome je namenjena. Poruke je svaka devojčica prenosila bez razmišljanja, čak i ako nije volela osobu koja je šalje ili onu kojoj se šalje. Te male, zabranjene reči, bile su jedini način komunikacije tokom učenja i na časovima, pošto je potpuna tišina bila obavezna. Nikada za tri godine, koliko je bila tu, Elen nije videla da se ijedno pisamce zagubilo ili vratilo, pa čak ni da ga je pročitao neko kome nije bilo namenjeno, a ona koja bi išta od nabrojanog učinila, skupo bi platila taj postupak.

Milena je pogledom preletela poruku. Bujna plava kosa padala joj je u slapovima niz leđa, ličila je na lavlju grivu. Elen bi volela da ima takvu kosu, ali je morala da se zadovolji svojom – kratkom i ravnom, kao u dečaka, sa kojom ništa nije moglo da se uradi. Milena se okrenula i skupila obrve kao da želi da je ukori. Elen je savršeno dobro

razumela šta to zapravo znači: Luda si! Tek je oktobar! Prošle godine si izdržala do februara!

Elen je ljutito odmahнула glavom i pogledala je skupljenih očiju: Možda, ali ja želim sada da idem. Dakle, hoćeš li sa mnom ili ne?

Milena je uzdahnula. Pristala je.

Elen je pažljivo skupila svoje stvari i stavila ih u klupu, ustala je i prešla preko učionice dok ju je desetak devojčica radozvalo pratilo pogledom. Kad je stigla do katedre, osetila je opori miris znoja gospođice Zeš, nadzornice. Iako je bilo hladno, nekakve smrdljive kapi presijavale su se na njenoj podlaktici i gornjoj usni.

„Želim da posetim svoju utešiteljku”, prošaputala je Elen.

Nadzornica uopšte nije delovala iznenađeno. Samo je otvorila veliki crni dnevnik ispred sebe.

„Vaše ime?”

„Dorman. Elen Dorman”, odgovorila je Elen, ubeđena da nadzornica dobro zna njeno ime, ali da to ne želi da pokaže.

Nadzornica je prevukla debelim kažiprstom preko liste imena i zaustavila ga kod slova D. Proverila je da li je Elen već iskoristila broj dozvoljenih izlazaka.

„U redu je. Ko će Vas pratiti?”

„Bak”, rekla je Elen, „Milena Bak.”

Nadzornica je pomerila prst do slova B. Bak Milena nije bila u pratnji više od tri puta od početka školske godine u septembru. Podigla je glavu i zakreštala tako da je polovina devojčica poskočila u klupama:

„BAK MILENA!”

Milena je ustala i kao ukopana stala pred katedru.

„Da li pristajete da pratite Elen Dorman do njene utešiteljke?”

„Da”, odgovorila je Milena ne gledajući u drugaricu.

Nadzornica je pogledala na sat i zapisala vreme na listu papira. Potom je nezainteresovano, kao da se radi o naučnoj lekciji, izrecitovala sledeće:

„Sada je osamnaest časova i jedanaest minuta. Trebalo bi da se vratite za tri sata, to jest, u dvadeset jedan čas i jedanaest minuta. Ukoliko se ne budete vratile, ili ukoliko se jedna od vas ne bude vratila, jedna učenica će biti zatvorena u Nebo gde će i ostati sve dok se ne vratite. Koju učenicu birate?”

„Nijednu”, odgovorile su uglas.

„Onda će to biti...” (gospođica Zeš je povlačila prstom po spisku) „..... to će biti... Pansek.”

Elen oseti kao da ju je nešto probolo kroz srce. Sama pomisao da bi mala Katarina Pansek mogla da završi u Nebu bila joj je veoma neprijatna. Ali, drugo prećutno pravilo u internatu bilo je da nikad same ne biraju de-

vojčicu koja bi bila kažnjena umesto njih. Taj izbor su prepuštale nadzornici. A ona bi, ukoliko bi joj se tako prohtelo, mogla i deset puta da se okomi na istu osobu, međutim, tako je bar jedinstvo među devojkicama bilo sačuvano i nijedna nije bila optužena da je namerno izazvala nesreću druge.

„Nebo” nije zasluživalo da se tako zove. Ta samica ne samo što nije bila na najvišem spratu već je bila smeštena ispod podruma. Tamo se stizalo preko trpezarije, uskim i dugim spiralnim stepeništem natopljenim hladnom vodom. Samica je bila otprilike dva metra sa tri, a zidovi i pod smrdeli su na vlažnu zemlju. Kad bi se vrata zatvorila, samo pipajući u mraku bilo je moguće pronaći drveni ležaj, sestri ili leći na njega i čekati. Kažnjena bi tu provela sate u tišini i mraku, potpuno sama. Pričalo se da pri ulasku treba brzo podići pogled ka gredi iznad zida naspram vrata. Na toj gredi je neko nacrtao nebo. Delić plavog neba sa belim oblacima. Ona koja bi uspela da ga vidi pre nego što se vrata zatvore, pa makar i na sekund, lakše bi i bez očajavanja podnela mrak. Eto zašto se to mesto zvalo Nebo, i zašto su se sve plašile da budu poslate tamo, ili da nenamerno tamo pošalju neku drugu.

„U svakom slučaju”, nastavila je Zeš, „preskočićete večeru, jeste li razmišljale o tome?”

„Jesmo”, odgovorila je Elen u svoje i Milenino ime.

„Onda možete ići”, rekla je na kraju nadzornica.

Zapisala je datum i vreme izlaska na karticama koje su devojčice imale, udarila pečat i nastavila da radi.

Milena ja otišla da spakuje svoje stvari ispod klupe, pa se pridružila Elen koja ju je čekala u hodniku već uvijena u kaput s kapuljačom. Skinula je kaput s čiviluka, obukla ga i krenula sa Elen hodnikom u koji je dopirala svetlost iz učionica. Sišle su u prizemlje širokim, po sredini izlizanim, kamenim stepenicama. Taj hodnik je bio mračan jer u to vreme nikog nije bilo u učionicama u prizemlju. Bilo je hladno. Veliki gvozdeni radijatori bili su isključeni – a ko zna da li su ikada i radili?

Ćutke su prešle preko dvorišta. Elen je žustro išla napred, a Milena ju je ljutito pratila.

Pre nego što su stigle do rešetkaste ograde, ušle su u Kosturkinu prostoriju, pošto je tako nalagalo pravilo. Ta ćaknuta starica, zastrašujuće mršava i uvek okružena oblakom dima, ugasila je cigaretu u punu pikslu i podigla pogled ka devojčicama.

„Vaša imena?”

Kosti su joj toliko štrčale ispod kože, kao da će je svakog časa probiti na jagodicama i prstima. Plavičaste vene izgledale su kao splet izukrštanih kanala.

„Dorman Elen”, rekla je Elen pružajući svoju karticu.

Kosturka je pregledala taj dokument, kašljucnula i vratila ga vlasnici.

„A vi?”

„Bak Milena”, rekla je Milena i stavila svoju karticu na radni sto.

Kosturka je odjednom zainteresovano podigla pogled.

„Vi ste ta što lepo peva?”

„Pevam...” – pažljivo je odgovorila Milena.

„...lepo?” – bila je uporna Kosturka.

Nije se moglo zaključiti šta joj se mota po glavi, da li je to ljubomora ili divljenje. Ili i jedno i drugo.

Pošto joj Milena nije ništa odgovorila, ona nastavi:

„Vi pevate.... bolje od mene, na primer?”

Ovoga puta je bilo očigledno da Kosturka traži svađu.

„Ne znam. Možda...” – odgovorila je Milena.

Za skoro tri godine u internatu naučila je kako se odgovara nadzornicama i profesorima: treba ostati neutralan, ništa ne potvrđivati i uvek se slagati sa njima. Njena stalozhenost joj je pomagala u tome.

„Vi ne pevate bolje od mene? Odgovorite!”

Očigledno je stara vreća kostiju rešila da se malo zabavi. Zapalila je drugu cigaretu. Kažiprst i srednji prst desne šake bili su joj potpuno žuti od nikotina. Elen je bacila pogled na zidni sat Koliko su samo vremena izgubile!

„Ne znam”, odgovorila je smireno Milena. „Nikad vas nisam čula kako pevate.”

„A verovatno biste voleli da me čujete?” – pitala je Kosturka usiljeno se smeškajući. „Voleli biste da čujete neku melodijicu, ali se ne usuđujete da pitate, je l' tako?”

Elen nije znala kako će se njena prijateljica izvući iz ove situacije, ali je onda Kosturka počela da se smeje smehom punim sluzi, koji je ubrzo prerastao u nekontrolisani kašalj. Pošto nije više mogla da govori, prinela je ustima zgužvanu maramicu i, ne prestajući da kašlje, dala im znak da se gube odatle.

Bilo je skoro osamnaest i trideset kada su dve prijateljice najzad uspele da prođu kroz rešetke internata i izađu na ulicu.

„Potpuno je ćaknuta!” – prokomentarisala je Milena.

S njihove desne strane video se gradić i poneko svetlo, a s leve stari most, ulične svetiljke i četiri statue naoružanih konjanika koje su se nalazile na njemu. Elen i Milena su se uputile ka mostu.

„Ljuta si na mene?” – upitala je Elen. „Je l’ to zato što ćeš propustiti večeru? Moja utešiteljka će mi sigurno dati nešto za tebe... Ona uvek skuva nešto ukusno...”

„Baš me briga za večeru”, odgovorila je Milena. „Briga me za to jelo! Večeras bi to bila zagorela supa ... Ljuta sam na tebe pre svega zato što si već u oktobru iskoristila jednu posetu utešiteljki, a dobro znaš da su potrebne dve posete da se preživi zima. Kad postane mračnije a noći duže, te posete su nam potrebne. A šta ćeš tada da radiš, kad ne budeš više imala prava na to?”

Elen je znala da je njena prijateljica u pravu.

„Ne znam“, rekla joj je. „Imala sam potrebu danas, to je sve.“

Rominjala je ledena kiša i jedva su držale oči otvorene. Uvile su se u kapute i nesvesno približile jedna drugoj. Pod nogama se presijavalo nejednako kamenje kaldrme. Pod mostom je tekla crna i spora reka. Milena je uhvatila Elen pod ruku i duboko uzdahnula, kao da je želela da kaže: „Stvarno umeš da napraviš glupost...“ Pogledale su se i osmehnule jedna drugoj. Njihove svađe nikad nisu dugo trajale.

„Kako Kosturka zna da ja pevam?“ – upitala je Milena.

„To zna svako u internatu“, odgovorila je Elen. „Tamo i nema baš toliko lepih stvari, tako da su to приметili i o tome se priča...“

Setila se tog nezaboravnog popodneva pre tri godine kada je Milena prvi put zapevala. One su bile dve od četiri nove učenice, sedele su na stepenicama blizu trpezarije i silno se dosađivale. Bila je tu i Doris Lemšted, koja je u internatu ostala samo nekoliko meseci jer je bila veoma bolesna i morala da ode, Milena i Elen, koje su se tek upoznale, i možda Vera Plazil i njene mile plave oči. Doris Lemšted je predložila da svaka od njih nešto otpeva kako bi prekratile vreme. Ona im je svojim primerom pokazala kako to ide, pevuseći neku melodiju iz svog kraja. Ona je bila iz ravnice. U pesmi se radilo o ženi nekog vojnika koja

verno čeka muža, koji se, očekivano, neće vratiti. Njeno pevanje nije bilo tako loše i njene tri drugarice su joj prigušeno aplaudirale kako ne bi privukle pažnju neke nadzornice. „Zabranjeno je pevati ili slušati kako neko peva pesme koje nisu u programu”, glasio je član 42 pravilnika. Elen se nadovezala na to nekom smešnom pesmom koju je odavno čula. Bilo je reči o mukama nekog prestarelog momka koji nije umeo s devojkama. Elen se nije sećala cele pesme, ali i ono čega je mogla da se seti bilo je dovoljno da se njene drugarice zacene od smeha, naročito u delu pesme kada tokom jedne noći, taj jadničak šapuće ljubavne izjave kozi, misleći da mu je to verenica. Vera nije znala nijednu pesmu i nije želela da učestvuje. Tada se Milena blago ispravila, kako bi oslobodila gornji deo tela i zatvorenih očiju iz grla ispustila čist zvuk poput flaute.

Blow the wind southerly, southerly, southerly

Blow the wind south o'er the bonny blue sea...¹

Ostale tri devojčice su zanemele. Nisu znale da glas može tako da se koristi, da prelazi iz tona u ton, vibrira, da se produži nota, peva glasnije pa utihne.

---

¹ *Duni vetre južni, južni / Duni vetre preko lepog plavog mora...*

Tradicionalna narodna pesma iz Nortambrije, koja govori o ženi koja se očajnički nada da će dunuti južni vetar i dovesti joj voljenog preko okeana (prim. prev.).

*But sweeter and dearer by far 'tis when bringing
The barque of my true love in safety to me...²*

Dok su zapanjeno ćuteći slušale poslednje tonove, Doris je samo promrmljala:

„Šta je to?”

„Jedna engleska narodna pesma.”

„Bilo je veoma lepo”, rekla je Doris.

„Hvala....” – prošaputala je Elen.

To je bilo pre tri godine, a Milena za to vreme nije pevala više od šest puta. Njeno pevanje bilo je redak i dragoceni poklon, u trenutku koji je sama birala, za one koje je sama birala. Kao jedne božićne večeri u spavaonici, za desetak devojčica, ili 14. juna u uglu dvorišta, samo za Elen, kojoj je tada bio rođendan, ili, kao poslednji put, tokom duge šetnje pored reke jednog letnjeg popodneva. Čim bi otvorila usta, čoveku bi se koža naježila. Čak i bez razumevanja reči, njena pesma je svakome zvučala kao da mu govori o onom najtajnovitijem u njemu. Činila je da se pojave lica voljenih i nestalih, oseća stara milovanja čiju smo nežnost možda zaboravili. I pre svega, čak i ako smo bili tužni slušajući je, ulivala nam je snagu i hrabrost. Glasine su se brzo širile da Milena „dobro peva”. Ali tokom časova muzike i pevanja, koje je vodila majka Tralala, Milena je to

---

² *Ali daleko slađe i draže je kad vratiš / Brod na kojem je prava ljubav moja...*

skrivala. Njen glas je tada postajao sličan drugima, običan i bez posebne draži. Što se muzike tiče, Tralala je predavala samo solfedo i terala da se nauče, dok vam se ne zgade, tri dozvoljene pesme, a posebno nepodnošljiva himna internata:

*Srca radosnog, čiste duše,
Mi uglas pevamo...*

Devojčice su bile na sredini mosta, na njegovom najvišem delu. Ispred njih se, u daljini, naziralo brdo na kojem su živele utešiteljke.

„Misliš li da ćemo sresti dečake?” – upitala je Elen.

„To bi me čudilo”, šalila se Milena. „Poznato je da oni tamo idu ređe nego mi. A moraš biti Elen Dorman, pa da odlučiš da svoju utešiteljku posetiš u ovo doba, i to u oktobru!”

„Onda ćemo ih možda sresti dok budu silazili...”

„Samo ti sanjaj! Oni se sakriju u šikaru kad ih sretnemo. Drmaju grane i viču: ‘U, uu, ima li koga?’”

Elen prasnu u smeh. Laknulo joj je videvši da je njena prijateljica ponovo dobro raspoložena.

„Misliš li da ih utešiteljke maze kao nas? Mislim, grle ih i sve to?”

„Sigurna sam u to!” – odgovorila je Milena. „Ali dečaci to nikada neće priznati, čak ni da ih mučiš.”

Zaputile su se strmom i loše osvetljenom Ulicom magarica. Gledajući kroz zavese na uskim prozorima kuća, reklo bi se da tamo sede porodice za stolom, okupljene pod žućkastom svetlošću lampi. Neki drugačiji svet. Ponekad bi se čuo kakav glas ili smeh. Prošli su ispred obučarske radnje koja se upravo zatvarala. Obučar ih pozdravi neodređenim pokretom glave, nije ih čak ni pogledao. Evo kako se postupa prema devojkama iz internata, njima se skoro niko i ne obraća. Na kraju ulice već je počinjalo selo. Do utešiteljki, na samom vrhu brda, nije bilo nijedne kuće. Zaustavile su se na trenutak da uhvate dah i bace pogled na grad pored reke. Videli su se crepovi krovova kako se presijavaju, crkvena zvona, ulice obasjane svetlošću svetiljki. Nekoliko automobila kretalo se u daljini na trgu, tiho, nalik na velike crne nabubrele insekte – balegare.

„Kako je lepo”, uzdahnula je Elen, „čovек bi čak mogao da zavoli ovaj grad da nema ovoga...”

Glavom je pokazala ogromnu zgradu odakle su došle: internat za devojčice na drugom kraju mosta.

„... I kad bismo mogli da odemo tamo s vremena na vreme...” – dopunila ju je Milena, pokazujući na drugi internat, dvesta metara dalje, u kojem su živeli dečaci.

Samo što su ponovo krenule zemljanim putem, na skretanju ka uzbrdici pojavile su se dve siluete. Dva dečaka su silazila krupnim koracima. Na trenutak su nestali a zatim se ponovo pojavili, još bliže, s desne strane. Prvi je bio visok

i mršav. Elen je odmah primetila njegovu istaknutu vilicu i način na koji je gledao pravo ispred sebe. Tik pored njega bio je drugi, niži i oblijev lica. Zapazila je njegovu kovrdžavu kosu koja je virila ispod kačketa, i njegove nasmejane oči.

„Dobar dan!” – rekli su sve četvoro gotovo istovremeno i zaustavili se jedni naspram drugih.

„Vi se ... penjete?” – glupo je upitao dečak sa kačketom.

„Pa da...” – odgovorila je Elen.

Odmah joj je bilo krivo zbog podsmešljivog tona kojim im se obratila i kako bi ublažila svoje reči, dodala je:

„A vi, vi silazite...”

„Tačno!” – rekao je dečak.

„Ko prati koga?” Osmelila se da upita Elen. „Ako smem da se pita?”

Dečak je začutao na nekoliko sekundi, razmišljao i na kraju odlučio da prizna pokazujući na svog visokog druga:

„On prati mene...”

Elen je imala utisak da je pocrveneo kad je to rekao, i to joj je bilo baš simpatično. Kako mu ne bi bilo neprijatno, pokazala je na Milenu i rekla:

„Ona mene prati...”

To bi trebalo da znači: Vidiš, i ja idem tamo, to nije sramota. Dečak joj je zbog toga bio zahvalan. Nasmesio se i upitao:

„Kako se zovete?”

„Ja sam Elen, ona je Milena”, rekla je Elen.

„Milos”, predstavio se dečak. „A on je Bartolomeo. Mi smo četvrta godina, koja ste vi?”

„Isto četvrta”, rekla je Elen. „I ona i ja.”

To podudaranje im se učinilo zanimljivim. Zatim, pošto nisu više znali šta da kažu jedni drugima, začutili su i gotovo da im je bilo neprijatno. Dva dečaka nikako da se odluče da nastave da silaze, a ni devojčice da se penju. Retki su bili trenuci kada su se devojčice i dečaci sretali. Bilo bi glupo da se susret okonča tako brzo. Elen je primetila da Milena i Bartolomeo ne skidaju pogled jedno s drugoga i pomislila je da je njena drugarica baš hrabra. Njen pogled lutao je od jednog do drugog, beznadežno tražeći način da nastavi razgovor. Milena je progovorila prva:

„A kako bi bilo da razmenjujemo poruke preko Tvora?”

Elen se zacrvenela. Ona je oduvek mislila da Tvor nosi poruke samo za učenike pete i šeste godine. Zato joj se Milenin predlog učinio neverovatno drskim. Kao da je naprasno i bez najave prešla zabranjenu granicu.

Tvor je mali pogrbljeni čičica koji je dva puta nedeljno, utorkom i petkom, oko podneva prelazio preko dvorišta internata s mukom vukući ručna kolica. U njima se nalazila gomila prljave posteljine koju je nosio na pranje u grad. Tvor je bio jedina osoba koja se slobodno kretala iz jedne ustanove u drugu i zato je učenicima bio od velike

koristi: mogao je da prenosi poruke, i vraća odgovore sledeće nedelje ili one posle. Dovoljno je bilo ostaviti pismo u vešernici, zajedno sa malom nadoknadom, novčanicom u koverti, ili još bolje flašom alkohola. Tvor je patio od želudačnih tegoba zbog kojih je imao nepodnošljiv zadah. Čim bi otvorio usta, u krugu od pet metara oko njega, širio bi se odbojni miris kupusa u fazi raspadanja. Nesrećnik se borio protiv tog prokletstva tako što je pio jeftinu i smrdljivu brlju, koju bi za njega kupovali u gradu.

„Do sad to nismo radili...” – rekao je viši dečak, koga je njegov drug zvao Bartolomeo. „Ali ako je verovati starijima, to funkcioniše...”

Njegov glas bio je dubok i nežan istovremeno, skoro kao glas odraslog čoveka.

„Onda ćemo razmeniti imena...” – nastavila je Milena cepajući list papira na četiri dela.

Svi su po džepovima potražili olovku ili hemijsku i svako je pažljivo zapisao svoje ime. Umotani u duge kape, izgledali su kao ostrvo toplote okruženo hladnoćom. Dečaci su imali podignute okovratnike, a devojčice kape tako da su im se videli samo lice i ruke. Elen nije oklevala: papir na kojem je zapisala *Elene Dorman. Internat za devojčice. Četvrta godina* pružila je Milosu. On je u tom trenutku napravio isti pokret, tako da su im se prsti dotakli. Nasmušili su se jedno drugom i stavili papiriće u

džep, a da ih nisu ni pročitali. Milena i Bartolomeo su već razmenili svoje papire sa imenima.

„Dobro, ne bi valjalo da nam se poruke mimoiđu”, rekla je odlučno Milena, „Mi ćemo prve pisati vama.”

„Važi”, odgovorila su obojica.

„U redu”, stresla se Elen uhvativši Milenu za ruku. „Mi nastavljamo svojim putem! Nije mi ostalo još mnogo vremena...”

„I mi moramo da požurimo”, odgovorio je Milos, „još malo pa ćemo zakasnuti. Ne želim da pošaljem nekog druga u samicu.”

Dečaci su nastavili nizbrdo. Viši dečak se okrenuo.

„Vi ćete, dakle, prve pisati!” – rekao je da bi utvrdio dogovor. „Obećavate?” – upitao je Milos sa podignutim kažiprstom, kao kad se preti.

„Obećavamo!” – sa osmehom su potvrdile devojčice.

2. Utešiteljke

Elen i Milena ušle su u selo utešiteljki obavijene zaleđenom kišom, koja je izgledala kao kakva tečna prašina. Kapljice kiše svetlucale su pri najmanjoj svetlosti koja bi dopirala s prozora ili od ulične svetiljke. Kuće od cigle, zbijene jedna pored druge duž ulice, izgledale su kao minijature. Do većine kuća se stizalo niz nekoliko stepenika, i da bi se ušlo kroz vrata moralo se maltene pognuti. Milena se zaustavila ispred prve kuće: „Čekam te ovde... i seti se mene ako tvoja utešiteljka kuva nešto ukusno, gladna sam...”

„Setiću se, ne brini. Nadam se da je toplo u biblioteci...”

Kako bi ovo proverila, ispratila je prijateljicu do prenatrpane prostorije s niskim plafonom. Vatra je plamsala iza stakla peći na drva, bilo je ugodno.

„Oni nikad ne zaboravljaju”, rekla je Milena. Lampa na stolu sa jednom stolicom bila je upaljena za posetioce.

Polovinu pregradnog zida zauzimale su dve police sa stotinak pročitanih knjiga.

Dok je skidala kaput Milena ih je već pregledala, razmišljajući koju da izabere.

„Odoh”, rekla joj je Elen, „Vidimo se uskoro. Želim ti ugodno čitanje!”

Ona je ovde dolazila desetak puta kad je pratila Milenu i ostale devojke. Obožavala je to mesto van sveta, gde niko nikome nije smetao, gde je moglo da se čita i sanjari na miru. Ličilo joj je na gnezdo ili na kolevku, na neko mesto gde je toplo i gde vam niko ne želi ništa loše. Samo bi s vremena na vreme došao smireni čovek, verovatno muž jedne utešiteljke, i dodao cepanicu u peć. Onda bi ljubazno pitao: Dakle, gospođice, utonuli ste u čitanje? Ona bi odgovorila: Pa da, i on bi otišao. Taj trenutak je samo jednom delila sa drugim pratiocem, dečakom koji se, pošto je čitao nekoliko minuta, sklupčao u uglu prostorije sa glavom na kolenima i zaspao.

Sve devojčice su volele da budu izabrane za pratiocice, kako bi provele dva sata u toj „biblioteci”. Neke bi naravno više volele da su mogle da posete svoju utešiteljku, ali je član 22 bio veoma jasan: *Pratiocima je zabranjeno posećivati svoju utešiteljku*. Kazna koja se u tom slučaju strogo primenjivala nikoga nije podsticala da prekrši ovo pravilo: *Zabrana svake vrste izlaska do kraja godine*.

Elen je hodala pravo, skrenula levo kod fontane i krenula ulicom uzbrdo. Došavši do broja 47 shvatila je da se smeje. Znala je koliko će zadovoljstva doneti nekome, i koliko će zadovoljstva zauzvrat primiti. Sišla je niz tri stepenika i, umesto na vrata, dvaput pokucala na prozor. Stakla su bila zamagljena. Uskoro je jedna mala ruka obrisala deo stakla i pojavilo se blistavo lice. Usta su se široko otvorila i Elen je na usnama deteta pročitala dva sloga svog imena: E-LEN!

Nekoliko sekundi kasnije, Oktavo joj se bacio u naručje. Ona ga je podigla i poljubila njegove okrugle obraščiće.

„Kako si težak!”

„Imam dvadeset šest kila”, reklo je dete ponosno.

„Je l' ti mama kod kuće?”

„U kuhinji je. Ja radim domaći. Hoćeš li mi pomoći kao i prošli put? Mnogo mi se sviđa kako mi ti pomažeš.”

Ušli su u kuću. Prostorija je jedva bila veća od biblioteke, ali se na desnoj strani nalazilo stepenište koje je vodilo na sprat, gde je bila soba sa vratima koja su se otvarala unazad i vodila u kuhinju. U lučnom svodu vrata pojavila se monumentalna Polina silueta.

Tokom jedne od prvih poseta Poli, posle mnogo plakanja, Elen se uspravala u njenom naručju. Kada se probudila, promrmljala je:

„Polu, koliko si teška?”

Tada je imala samo četrnaest godina i neusiljenost njenog pitanja nasmejala je krupnu ženu: „Ne znam, devojčice moja... nemam pojma. Ali mnogo sam teška...”

Kada bi vas Pola uzela u naručje, ne biste znali šta joj je tačno ruka, šta rame, šta su joj grudi, a šta stomak. Sve se to stapalo u nežnu toplotu, i poželeti biste da tu ostanete zauvek.

Pola je raširila ruke kako bi Elen uskočila u njen zagrljaj. „Dakle, lepa moja... Dugo se nismo videle...”

Pola joj je često davala takve komplimente. „Lepa moja”, „Lepotice moja...” i obuhvatila bi joj lice rukama kako bi je bolje videla. Elen je imala prilike da svašta čuje na svoj račun: da je tvrdoglava, ostrašćena, smešna ili muškobanjasta, ali „lepa” ili „lepotica” nikada. Pola joj je to govorila, i ona joj je verovala.

„Prošli put sam bila pre leta”, potvrdila je Elen. „Htela sam da sačekam bar do decembra, ali nisam mogla...”

„Hajde uđi, spremam za Oktava krompire u rerni, i ostalo je malo kolača sa kruškama od podneva, da li bi to htela?”

„Naravno da bih!” – radosno je uzviknula Elen.

Sve što je ovde jela, daleko od omražene trpezarije internata, činilo joj se raskošno ukusnim. Oktavo je već bio nestrpljiv nad sveskama:

„Dođi, ne mogu više sam...”

Pošto se Pola vratila u kuhinju, Elen se pridružila detetu i sela pored njega.

„Dakle, šta to lepo učiš?”

„Muški i ženski rod...”

„U redu, hajde da vidimo...”

„Primer koji nam je dala učiteljica je: pekar – pekarka.

Treba da nađemo još tri.

„I koliko si ih našao?”

„Tri. Ali nisam siguran za treći par.”

„Da čujem.”

„Mačak – mačka.”

„Vrlo dobro.”

„Čarobnjak – čarobnica.”

„Odlično. A treći par?”

„Nisam siguran.”

„Reci slobodno...”

„Stopalo – šaka.”

Elen se jedva suzdržala da ne prsne u smeh. A u isto vreme preplavila ju je neka seta, jaka i duboka. Da li ona negde ima mlađeg brata? Mlađeg brata koji isto ovako radi svoj domaći? Mlađeg brata koji se mršti pri pomisli na prošlo vreme ili na množenje dvocifrenih brojeva? Ne, ona nigde nema ni brata ni sestru. Ni roditelje. Ponovo se setila sirotišta u kojem je provela celo detinjstvo, i onog jesenjeg dana kada ga je napustila. Kako je to mogla da zaboravi?

Tri smrknuta čoveka je guraju na zadnje sedište glomaznog automobila. Zaključali su vrata i vozili se u tišini. Ona je upitala čoveka koji je sedeo pored nje:

„Zašto ste zaključali vrata, zar mislite da želim da iskočim na put? Kuda bih otišla?”

On ništa nije odgovorio, nije se čak ni okrenuo. Tokom celog puta osećala je miris njegove kožne jakne i duvana koji su pušili oni na prednjem sedištu. Posle nekoliko sati vožnje kroz selo, pored reke, stigli su do malog, nepoznatog grada. Zaustavili su se ispred sive zgrade: internata.

Stotinak drugih devojčica čekalo je tu u grupama od pet ili šest, sa kaputima preko ruke, držeći po jednu malu knjigu. Sve su bile čudnovato tihe. Sproveli su je kroz oronule hodnike i gurnuli u čekaonicu direktorkine kancelarije gde je ostala sama nekoliko minuta. Zatim su se vrata otvorila i jedna devojčica je izašla sa kaputom preko ruke, držeći knjigu. Bila je mala, nosila je naočare sa debelim staklima i izgledala još izgubljenije od ostalih. Elen će kasnije saznati da je to Katarina Pansek. Pre nego što je otišla, devojčica je samo promrmljala: Ti si na redu... Elen je oprezno gurnula poluotvorena vrata.

„Vaše ime?”

Tada je prvi put čula direktorkin glas.

„Dorman. Zovem se Elen Dorman.”

„Koliko imate godina?”

„Četrnaest.”

„Pridite.”

Elen je prišla radnom stolu za kojim je sedela krupna žena, kratke i sede kose. Nosila je muški sako sa širokim i jakim ramenima. Elen će uskoro saznati da tu ženu zovu Tenk. Preturala je po svojoj gomili papira, našla Elenin dosije i ovlaš ga pogledala. Zatim je otvorila fioku i izvukla iz nje knjižicu:

„Uzmite!”

Knjižica je bila veoma oštećena, sa koricama koje su lepljene desetak puta.

„To je pravilnik, ne odvajajte se nikad od njega. U njemu ima osamdeset jedno pravilo. Učite deset dnevno. Ukoliko se ponovo budemo videle, što vam ne želim, moraćete da ih znate na pamet. Prođite, uzmite kaput svoje veličine i izađite. Ukoliko neko čeka napolju, recite mu da je na njega red.”

Elen je ušla u susednu prostoriju gde je, kao u pozorišnoj galeriji kostima, bilo okačeno na desetine kaputa. Jedino što su ovde svi kostimi bili isti, teški vuneni kaputi s kapuljačom. Elen je hodala tom prostorijom koja joj je ličila na pravi lavirint.

Ako jednoga dana budem morala da se sakrijem, rekla je, znaću gde treba da dođem.

Izabrala je sivi kaput koji je izgledao manje iznošen od ostalih, obukla ga i osetila da joj je taman. Skinula ga je, presavila preko ruke i ponovo prošla kroz direktorkinu kancelariju, a ova je nije ni primetila.

Na klupi u čekaonici sedela je visoka bleđa devojčica, i čekala Brisala je nos koji je pomalo krvario maramicom crvenom od

krvi. Bila je to Doris Lemšted, koja će šest meseci kasnije napustiti internat, pošto je bila jako bolesna. Ti si na redu! – rekla joj je Elen i izašla u dvorište gde je stidljivi zrak sunca obasjavao nepomične devojčice, njihove kapute i knjižice.

„Zameniću ovaj par sa zec – zečica? Je l' to bolje?”

Elen se prenula iz razmišljanja i osmehnula Oktavu.

„Da bolje je... manje je smešno, ali je bolje.”

Iz kuhinje, odakle je dopirao primamljivi miris krompira iz rerne, čuo se Polin glas:

„A tvoja drugarica Milena? Je l' ona dobro? I dalje joj se diviš?”

„Da, dobro je, odgovorila je Elen sa osmehom, „i još joj se divim. Čeka me u biblioteci. Mogu li da joj ponesem jednu porciju?”

„Naravno, ponećeš joj i parče kolača, ako je ostalo.”

Polja je uvek nešto kuvala, za nju, za Oktava, za prolaznike. Bilo je nemoguće ući u njenu kuću a ne pojesti nešto, ili iz nje izaći a ne poneti nešto za jelo: porciju pudinga sa suvim grožđem, parče kolača od čokolade, ili makar jabuku... Imala je dete, Oktava, ali nije imala muža. Kada ju je Elen pitala nešto na tu temu, odgovorila je da joj muž ne treba. Od njene kuće na brdu, počinjalo je kraljevstvo utešiteljki. Tu nije bilo mesta za muškarce, osim za one koji su bili neupadljivi. *Kao onaj čovek što loži peć*, pomislila je Elen. Verovatno je on pripadao ljudima – senkama koji su imali

pravo da žive ovde na brdu. Drugima je ovde bilo neprijatno. Živeli su u gradu i retko su se pojavljivali.

Utešiteljke su uglavnom bile punačke, i trudile su se da takve i ostanu. Kako zagrliti nekoga, kako ga utešiti, ako nam se naziru kosti? Neke Elenine drugarice su zastupale suprotno mišljenje. Njihove utešiteljke bile su male i krhke, ali ih nikada ne bi menjale za druge. Katarina Pansek je uvek ponavljala da je njena utešiteljka mala kao skakutavi mišić, i da ona obožava što je takva. Ni za šta na svetu Katarina Pansek ne bi volela da se izgubi u mekom zagrljaju debeljuce kakva je bila Pola.

Elen nju nije izabrala. Nadzornica koja ju je odvela prvi put na brdo utešiteljki pre tri godine, nije je ništa pitala, samo se zaustavila ispred broja 47 i suvo rekla:

„Ona se zove Pola. Doći ću po vas za dva sata.”

Elen je sišla niz tri stepenika i zakucala na vrata. Pola je otvorila i skoro prasnula u smeh kada ju je videla:

„Vidite, molim vas, ovu izgubljenу macu! Uđi, hoćeš li nešto da pojedеш? Jesi li žedna? Šolja čokolade, može? Da, šolja čokolade, to će te ugrejati.”

Od toga dana Elen je bila kod Pole samo šest puta, to jest onoliko koliko je pravilnik to dozvoljavao. Sve u svemu, petnaestak sati, ne više od toga. Međutim, izgledalo joj je kao da oduvek poznaje Polu. Ta krupna žena zauzimala je u njenom srcu ogromno mesto.

Oktavo je spakovao školsku torbu, pa su postavili sto. Krompiri iz rerne bili su tako mekani i tako mirišljavi da se Elen gotovo zavrtelo u glavi kad ih je probala.

„Kako je ukusno. Bože kako je ukusno...”

Na trenutak se setila svojih drugarica koje sad jedu bljutavu čorbu, ali doći će i one na red, posle svega. Zato ne treba sada misliti na njih nego uživati bez ustezanja u pruženim blagodetima. Pričali su pre svega o Oktavu, o šalama koje je pravio. Učiteljici sigurno nije bilo dosadno sa nekim kao što je on. U osam sati popeo se u svoju sobu, pa potom sišao u pidžami kako bi poljubio Elen i svoju majku.

„Mnogo volim kada dođeš kod nas”, rekao je, „ali ne uveče, zato što onda mama ne može da me mazi.”

„Doći ću posle kod tebe”, obećala mu je Pola. „Popni se u svoju sobu i lezi da spavaš. Elen je ovde samo još pola sata. Objasnila sam ti to: za nju bi bilo zaista loše ako za kasni u povratku.”

„Je l' tačno da bi u tom slučaju stavili neku drugu devojčicu umesto nje u crnu rupu?” – upitao je Oktavo.

„Ko ti je to rekao?”

„Neki to pričaju u školi.”

„To nije tačno. Ajde, idi na spavanje...”

I dalje je izgledao zabrinuto, ali se okrenuo i popeo drvenim stepeništem. Pola se smestila u veliku pohabanu fotelju preko puta Elen.

„Dakle, lepotice moja, šta imaš da mi ispričaš? Dođi kod mene.”

Elen je prošla i čučnula kraj Polinih nogu, stavila glavu u njeno krilo. Krupna žena ju je polako mazila po glavi, od čela do vrata, svojim toplim rukama.

„Nemam ništa da ti pričam, Pola, ništa se ne dešava u internatu.”

„Pričaj mi onda o onome što se dešavalo...”

„Ne mogu, dobro znaš da ne mogu...”

Za trenutak su zaćutale.

„Pričaj ti meni”, nastavila je devojčica, „pričaj mi o tome kad si bila mala. Uvek mi je zabavno da te zamislim kao malu. Jesi li i tada već bila...”

„... okrugla?”

„Pa da, uvek sam bila takva. Uostalom, to mi je jednog dana objasnio jedan od mojih rođaka. Zamisli kad smo jednog dana uhvatile ježa moja sestra, Margarita i ja.

„Ti imaš sestru? Nisam to znala.”

„Da, stariju sestru, ona je deset godina starija od mene i živi u glavnom gradu. Dobro, ježevi su masni, znaš...”

Milujući Elen po glavi, pola je pričala o ježu, zatim neku drugu priču o izgubljenom novčaniku, pa još jednu. Nikada nije objašnjavala šta treba ili ne treba raditi u životu, bilo joj je dovoljno samo da priča. Elen je u jednom trenutku osetila da tone u san. Ali to nije želela. Podigla se i zalepila

za grudi svoje utešiteljke, kao kakvo dete. Pola ju je zagrlila i pevušila pesme koje su se stapale u slatko sanjarenje.

„Spavaš, Elen? Treba da se vratiš...”

„Nisam zaspala...”

Zidni sat je pokazivao osam časova i trideset minuta. Polako se budila iz polusna i otišla da uzme kaput.

„Hoćeš li da mi spakuješ jednu porciju za Milenu? I parče kolača koje smo joj ostavili?”

„Staviću sve u jednu korpu, pa je vi posle samo ostavite u biblioteci, a ja ću sutra otići po nju. Kada ćeš doći ponovo da me vidiš?”

„Ne znam. Pokušaću da sačekam do januara, da bih izašla drugi put. Nadam se da ćemo tada moći da se popnemo uz brdo, da neće biti mnogo snega.”

Dugo su stajale zagrljene na pragu. Elen je udahnula Polin miris, miris njene kecelje, njenog džemperera, njene kose.

„Vidimo se uskoro, Pola. Hvala ti. Poljubi Oktava umesto mene.”

„Vidimo se uskoro, lepa moja. Uvek ću biti tu za tebe.”

Sa korpom u ruci, Elen je žurila seoskim ulicama. Još je bilo maglovito i jedva se videlo. Uletela je kao furija u biblioteku, unapred srećna što će krompirima iz rerne počastiti Milenu. Bilo je taman toliko vremena da Milena jede pre nego što se vrate u internat. Ali njenom oduševlje-

nju iznenada je došao kraj. Biblioteka je bila prazna. Ostatak cepanice dogorevao je u peći.

Pošto se povratila od zaprepašćenja, Elen je pomislila da je njena prijateljica možda na spratu. U dnu prostorije bila su vrata i verovatno stepenište iza njih.

„Milena! Jesi li gore?”

Pokušala je da otvori vrata, ali vrata su bila zazidana.

„Milena! Gde si?”

Obuzeo ju je strah. Zašto bi se Milena već vratila u internat? Da se nije možda plašila da će zakasniti? Ali to nije trebalo da je brine... Na stolu se nalazila knjiga, iz koje je virio list napola presavijenog papira. Elen se bacila na to. Milenin lepi rukopis zauzeo je jedva četiri linije:

Elen, ja se ne vraćam u internat. Ne brini, nije mi se desilo ništa ozbiljno. Izvini se Katarini Pansek u moje ime.

Milena

(Molim te, nemoj prebrzo da me zamrziš.)

Elen je stajala zatečena, bez ikakve reakcije. Zatim ju je obuzeo bes. Kako je Milena mogla da se usudi na ovako nešto? Zar ne bi samo kukavica otišla na ovakav način i nestala bez ikakvog objašnjenja? Osetila se izdanom i od besa počela da plače. „*Nemoj da me zamrziš...*” Nego šta! U tom trenutku ju je prezirala. Sebična i neodgovorna, eto

kakva je ona! I, šta sada da radi? Da trči kod Pole i kaže joj šta se desilo? To ne bi ničemu vodilo. Da pobjegne? Da se ne vrati u internat? Posle svega, mogla je da iskoristi ovu situaciju, jer će u svakom slučaju mala Pansek biti poslata u Nebo... Ali, i da pobjegne, kuda bi otišla? A šta ako se Milena u međuvremenu vrati... Tada bi samo Elen bila odgovorna za Katarinu. Pitanja je bilo mnogo, i nijedan odgovor.

Stavila je papir u džep i krenula, ostavljajući na stolici korpu u kojoj se nalazilo još toplo jelo, zavijeno u krpu i parče kolača s kruškama.

Dok se oprezno vraćala mračnim putem do internata, shvatila je kakvu će pometnju napraviti ovaj događaj: nikada se u istoriji internata nije desilo da neka devojkica ima smelosti da se ne vrati. Bilo im je povremeno dozvoljeno da napuste zidine internata upravo zato što nijedna štićenica internata ne bi dozvolila da umesto nje osude drugu, nevinu, devojkicu na strašnu kaznu boravka u Nebu. Ni najoštrije kazne propisane pravilnikom nisu nalagale boravak u Nebu duži od nekoliko sati, a kamoli nekoliko dana ili nedelja. Možda zato što se od toga moglo umreti?

Elen je pripala muka. Predosećala je kakvu će sramotu doživeti za nekoliko minuta, kada bude morala da prizna drugima:

„Milena se nije vratila...”

„Nešto joj se desilo?”

„Ne, jednostavno se nije vratila...”

Kako ju je samo bilo sramota što je Milenina prijateljica... Kada je prešla preko mosta, setila se prijateljčine ruke kojom ju je držala pre samo dva sata, na toj istoj kaldrmi, i to ju je zbolelo. Kada je stigla kod Kosturke, bilo je nekoliko minuta posle devet. Videvši je samu, Kosturka je odmah nanjušila da je možda došlo njenih pet minuta: nakon dvadeset pet godina nadzora kraj ove ograde, napokon će moći da direktorki internata saopšti da se jedna štíćenica nije vratila! „Ne, gospođo direktorka, nije se vratila!” Natenane je uživala u ovom jedinstvenom trenutku:

„Izašle ste u... da vidimo... osamnaest časova i jedanaest minuta?”

Ne, izašle smo tek u osamnaest i trideset, tvojom krivicom, pomislila je Elen, ali već je naučila da se kontroliše.

„Tako je, u osamnaest časova i jedanaest minuta.”

„A sada je tek dvadeset jedan i sedam minuta. Dakle, vratile ste se na vreme.”

„Da, vratila sam se na vreme”, ponovila je Elen a u sebi mislila: „*Hajde, ispljuni svoj otrov, znam da to želiš.*”

Opori dim cigareta ulazio joj je u nos i u oči. Znači ovde se nikada ne otvaraju prozori? Kosturka se prenemagala nekoliko trenutaka, a zatim jedva čujno rekla:

„A... pevačica?”

„Ona nije ovde”, rekla je Elen.

„Ona će, naravno, stići najkasnije do dvadeset jedan i jedanaest?”

„Ne znam.”

„Ne znate?”

„Ne, ne znam.”

„Pa dobro, onda ćemo sačekati zajedno. Tako ćemo obe saznati, a i pravićemo jedna drugoj društvo. Volite li društvo?”

U njenim sitnim zakrvavljenim očima ogledala se zmij-ska okrutnost.

„Volim”, suvo je rekla Elen, stežući zube kako bi se su-zdržala da ne skoči i ne izudara ženu koja se naslađivala mučeci druge.

Kazaljka na zidnom satu napravila je tri puna kruga, koja su joj se činila kao večnost. *Uđi, Milena, molim te, uđi u ovu recepciju, neka se ovaj košmar završi.*

„Još je nema...” – zaključila je Kosturka glumeći da joj je žao, ali se lepo videlo da likuje.

Cigareta je dogorevala u pepeljari. Kosturka je na nju zaboravila i upalila drugu. Priključila je telefonski utikač na centralu i podigla slušalicu. Trenutak kasnije javio se neko na drugom kraju.

„Dobro veče, ovde gospođica Ficfišer, sa recepcije...”

Gospođica Ficfišer... Elen je pomislila kako je bar nešto novo naučila danas. Ko je još znao da se Kosturka zvala Ficfišer?

„Dajte mi, molim vas, gospođu direktorku. Hitno je.”

Razgovor je bio kratak. Elen je mislila da će Kosturka doživeti pravi napad kada bude direktorki otkrila novost. Glas joj je podrhtavao od uzbuđenja:

„... tako je, jedna šticienica se nije vratila... Kako se zove? Bak Milena, četvrta godina... Tako je, gospođo direktorka... Da, gospođo direktorka... Da, njena drugarica se vratila... Naravno, gospođo direktorka...”

„Mogu li da idem u spavaonicu?” – upitala je Elen čim je Kosturka završila razgovor.

Tek pošto je to izgovorila, shvatila je da je prekršila član 17 Pravilnika koji je zabranjivao da se odraslima postavljaju pitanja.

Ali Kosturka je bila u takvom stanju da to nije ni primetila.

„Da, možete.”

Spavaonica, koja se nalazila iznad trpezarije, bila je ogromna prostorija sa pedesetak kreveta na sprat i isto toliko sivih metalnih ormarića. Uz svetlost noćnih lampi i šuštanje čaršava, Elen je prešla preko prvog dela sobe u kojoj su spavale najmlađe devojčice. U uglu, u odeljku u kojem je spavala Zeš, još je gorelo svetlo, a njen obris je

pravio nejasne senke na plafonu. Kada je stigla do svog kreveta blizu prozora, Elen je sela na ivicu i izula cipele. Prvi put za tri godine krevet iznad njenog, u kojem je spavala Milena, bio je prazan. Skinula je odeću, obukla spavaćicu i nestala pod čaršavima, pokrivši se preko glave. Nije prošlo ni deset sekundi kad je čula šapat Vere Plazil, koja je spavala pored nje:

„A Milena?”

Elen je pažljivo provirila:

„Nije se vratila.”

„Hoće li doći?”

„Ne verujem...”

Vera je uzdahnula:

„Nemoguće... a ko će umesto nje biti kažnjen?”

„Katarina Pansek...”

„O Bože!”

Spavaonica devojaka iz pete i šeste godine nalazila se s druge strane pregradnog zida. Jedna od nadzornica se iznenada pojavila na vratima i, uz lupnjavu, otišla pravo ka odeljku u kojem je bila Zeš. Elen je lako prepoznala Merlitu, visoku pogrbljenu ženu, čiji je nos bio toliko veliki da je izgledao kao da nije pravi. Za nju se pričalo da je direktorkino kućence, da je spremna da uradi sve za nju, i da ju je slepo slušala. Čuo se prigušeni razgovor, a zatim su i Zeš i Merlita izašle i uputile se pravo ka odeljku u kojem su spavale devojke iz četvrte godine.

„PANSEK KATARINA!” zagrmela je Zeš.

Devojke su poskočile i ostale sedeći u svojim krevetima.

„Neka Pansek Katarina ustane, obuče se i krene za mnom!” – naredila je Merlita.

„A ostale neka čute i nastave da spavaju!” – vikala je Zeš.

U susednom redu mala Katarina je ustala u neverici. Bacila je pogled na prazan i netaknut Milenin krevet i odmah shvatila šta je čeka. Okrenula se ka Elen, ali ova nije mogla da je pogleda u oči.

„Požuri”, nestrpljivo je rekla Merlita.

Katarina je stavila naočare koje su stajale okačene o metalno uzglavlje njenog kreveta, otvorila ormarić, obukla se, obula cipele i krenula noseći kaput pod rukom. Pošto je prolazila sasvim blizu, a nadzornice su je čekale malo dalje, Elen ju je tiho pozvala:

„Katarina!”

„Šta je bilo?”

„Milena ti se izvinjava...”

„Šta?”

„Milena ti se izvinjava”, ponovila je Elen i glas joj je utihnuo.

Katarina nije ništa odgovorila, nastavila je da hoda između redova kreveta, a hor glasova ju je pratio:

„Srećno, Katarina! Izdrži, Katarina! Mislićemo na tebe!”

Jedna devojka joj je pritrčala i poljubila ju je u obraz. Elen se učinilo da joj je stavila nešto u ruku.

Nestrpljiva Merlita je prišla, uhvatila malu Pansek pod ruku i grubo je povukla, a zatim su nestale iza vrata.

„Kučke!” – opsovala je jedna devojka.

„Krave jedne!” – nastavila je druga.

„Rekla sam, tišina!” – viknula je Zeš i glasovi su se ućutali.

Kada su tišina i mir ponovo zavladali spavaonicom, Elen se sakrila umotavši se cela u svoju posteljinu. Ležeći u tami uporno je pokušavala da zamisli kako je sve ovo bio sam košmar koji treba zaboraviti i trudila se da skrene misli tražeći muški i ženski rod reči, kao što je to radio Okta-vo: pekar–pekarka; čarobnjak–čarobnica; stopalo–šaka; dečak–devojčica... i zadrhtala je dok je sasvim tiho izgovarala: Milos–Elen.